

Examen HAVO
2024

tijdvak 2
woensdag 19 juni
13.30 - 16.30 uur

aardrijkskunde

Bij dit examen horen twee bijlagen: een bronnenboekje en een kaartenkatern.

Dit examen bestaat uit 32 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 66 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 – Arbeidsmigratie in India en Nepal

Bij deze opgave horen de bronnen 1 en 2.

Gebruik bron 1.

In India en Nepal heeft de binnenlandse arbeidsmigratie effect op de bevolkingsspreiding in beide landen.

- 1p 1 Geef aan welk effect de binnenlandse arbeidsmigratie heeft op de bevolkingsspreiding in India en Nepal.

Gebruik bron 1 en het kaartenkatern.

Het aandeel internationale geldzendingen in het bnp van Nepal is groter dan dat van India.

- 2p 2 Geef hiervan twee oorzaken.

Veel vertrekgebieden in India en Nepal bevinden zich in het demografisch transitie-model in de transitiefase tussen hoge geboorte- en sterftcijfers en lage geboorte- en sterftcijfers.

- 2p 3 Beredeneer waarom deze demografische situatie bijdraagt aan een toename van de arbeidsmigratie.

Gebruik bron 2.

Zuid-Zuidmigratie ontstaat door economische groei in zowel de vestigingsgebieden als in de vertrekgebieden.

- 2p 4 Geef aan waarom economische groei
- in vestigingsgebieden leidt tot een toename van de Zuid-Zuidmigratie;
 - in vertrekgebieden leidt tot een toename van de Zuid-Zuidmigratie.

Gebruik bron 2.

Tijdens de coronapandemie in 2020 en 2021 kwamen veel lokale economieën in India in economische problemen.

- 2p 5 Beredeneer waarom tijdens de coronapandemie juist die lokale economieën in economische problemen kwamen.

Opgave 2 – Investerings in het Keniaanse spoor

Bij deze opgave horen de bronnen 3 en 4.

Gebruik de bronnen 3 en 4.

De door de Britten aangelegde infrastructuur in Kenia heeft een kenmerkend koloniaal patroon. De laatste jaren investeert China in de infrastructuur van Kenia.

1p **6** Geef aan wat voor type kolonie Kenia was.

2p **7** Beredeneer waarom de door de Chinezen aangelegde infrastructuur ook een koloniaal patroon heeft.

Gebruik de bronnen 3 en 4.

China is tegenwoordig niet alleen in Kenia, maar ook in veel andere landen in het oosten van Afrika de grootste investeerder.

3p **8** Geef

- **twee** redenen vanuit de economische dimensie waarom China veel geld investeert in landen in het oosten van Afrika;
- vanuit een andere dimensie een reden waarom China veel geld investeert in landen in het oosten van Afrika.

Gebruik de bronnen 3 en 4.

Stelling: door de aanleg van de spoorlijnen zal Kenia in het centrum-periferiemodel binnen Afrika een centrumpositie kunnen gaan innemen.

2p **9** Geef

- een argument voor de stelling;
- een argument tegen de stelling.

Opgave 3 – Vikingen op IJsland

Bij deze opgave horen de bronnen 5 tot en met 7.

Gebruik bron 5 en het kaartenkatern.

De Vikingen trokken vanuit Noorwegen naar IJsland, omdat het in Noorwegen lastig werd om nog geschikte landbouwgrond te maken.

- 2p 10 Geef twee fysisch geografische oorzaken waardoor het in Noorwegen lastig is om geschikte landbouwgrond te maken.

Gebruik het kaartenkatern.

Nergens op de Midden-Atlantische rug produceren vulkanen zoveel dunne en vloeibare lava als op IJsland.

- 3p 11 Geef
- het begrip waarmee de plaatbeweging in IJsland wordt aangeduid;
 - de naam van het gesteente waaruit IJsland vooral bestaat;
 - met een aanwijzing uit het kaartenkatern de oorzaak waardoor op IJsland zo veel dunne en vloeibare lava wordt geproduceerd.

Gebruik de bronnen 5 en 6.

In het jaar 1104 maakten de Vikingboeren een grote uitbarsting van de vulkaan Hekla mee.

- 2p 12 Geef de oorzaak waardoor de Vikingboeren in het noorden van IJsland van deze vulkaanuitbarsting
- op korte termijn hinder ondervonden;
 - op lange termijn profiteerden.

Gebruik de bronnen 5 en 7.

Aan het einde van de middeleeuwen namen de opbrengsten uit de landbouw door overbeweiding en overbegrazing af. Deze overbeweiding en overbegrazing waren een gevolg van een combinatie van een natuurlijke en een menselijke oorzaak.

- 2p 13 Welke twee oorzaken zijn dit?

Opgave 4 – Klimaten op de Kreeftskeerkring

Bij deze opgave horen de bronnen 8 en 9.

Gebruik bron 8 en het kaartenkatern.

Rond de Kreeftskeerkring valt in de periode december – februari in het algemeen weinig neerslag.

- 2p 14 Leg met de overheersende luchtdrukverdeling uit dat rond de Kreeftskeerkring in de periode december – februari in het algemeen weinig neerslag valt.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik de bronnen 8 en 9 en het kaartenkatern.

Hieronder staan drie gegevens over het klimaat van de in bron 8 en 9 genoemde plaatsen.

Gegeven 1: in Al Hamra is het verschil tussen de gemiddelde temperatuur in de winter en de zomer kleiner dan in Yabrin.

Gegeven 2: in Bhopal neemt de gemiddelde maandtemperatuur in de periode mei – augustus af.

Gegeven 3: in Bhopal en Dhaka valt in de periode juli – september een grote hoeveelheid neerslag.

- 3p 15 Geef voor elk gegeven aan waardoor dit wordt veroorzaakt.

Gebruik de bronnen 8 en 9 en het kaartenkatern.

In India en Bangladesh duurt het regenseizoen van juni tot en met september. In Bhopal (India) valt in het regenseizoen minder neerslag dan in Dhaka (Bangladesh).

- 2p 16 Leg uit dat in Bhopal in het regenseizoen minder neerslag valt dan in Dhaka.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolg relatie bevatten.

Gebruik de bronnen 8 en 9 en het kaartenkatern.

Drie van de vier genoemde plaatsen in de bronnen 8 en 9 hebben voor een groot deel van het jaar een tekort aan zoet water. Eén plaats heeft in de droge tijd wel voldoende zoet water beschikbaar.

- 2p 17 Geef aan
- welke plaats dit is;
 - waardoor in deze plaats in de droge tijd wel voldoende zoet water beschikbaar is.

Opgave 5 – De ‘boog van ontbossing’ in Brazilië

Bij deze opgave hoort bron 10.

Gebruik bron 10.

De meeste ontbossing vindt plaats aan de randen van het Amazonegebied. Ook dieper in het tropisch regenwoud wordt het Amazonegebied toegankelijker gemaakt.

- 2p 18 Beredeneer dat het toegankelijk maken van het Amazonegebied bijdraagt aan ontbossing.

Gebruik bron 10.

De boog van ontbossing schuift steeds verder het Amazonegebied in. In dit gebied vindt landroof (*landgrabbing*) door grootschalige commerciële landbouwbedrijven ten koste van kleine boeren plaats.

- 2p 19 Beredeneer waarom deze vorm van landroof bijdraagt aan het opschuiven van de boog van ontbossing.

Gebruik bron 10 en de kaartbladen Brazilië en Amazonië Ontbossing in het kaartenkatern.

Hieronder staan twee toekomstscenario's voor de deelstaat Pará in het noorden van Brazilië.

Toekomstscenario a: in dit gebied zal het bos met rust worden gelaten.

Toekomstscenario b: dit gebied zal worden ontbost.

- 4p 20 Noteer 'toekomstscenario a' **en** 'toekomstscenario b' onder elkaar op je antwoordblad.

Geef voor elk toekomstscenario **twee** aanwijzingen uit de kaarten waaruit blijkt dat dit toekomstscenario mogelijk is.

Opgave 6 – Paraisópolis, een favela in São Paulo

Bij deze opgave horen de bronnen 11 tot en met 13.

Gebruik bron 11.

De foto in bron 11 bevestigt het beeld dat veel Europeanen hebben van Brazilië als land met een grote sociaaleconomische en ruimtelijke ongelijkheid.

- 3p **21** Geef
- het begrip waarmee zo'n dergelijk beeld wordt aangeduid;
 - het schaalniveau waarop bron 11 ruimtelijke ongelijkheid laat zien;
 - een voorbeeld in Brazilië van sociaaleconomische en ruimtelijke ongelijkheid op een hoger schaalniveau.

Gebruik bron 11.

De Braziliaanse term favela wordt in het Nederlands vaak vertaald met de term sloppenwijk.

- 1p **22** Geef met bron 11 aan dat de Nederlandse vertaling sloppenwijk niet van toepassing is op Paraisópolis.

Gebruik de bronnen 11 tot en met 13.

Hieronder staan drie uitspraken over de bronnen 11 tot en met 13.

Uitspraak 1: de foto in bron 11 laat de grootst mogelijke ruimtelijke en sociale verschillen in Brazilië zien.

Uitspraak 2: de sociale kwetsbaarheid is in favela's in São Paulo hoog tot zeer hoog.

Uitspraak 3: de grootste favela's liggen aan de randen van de gemeente.

- 2p **23** Geef voor elke uitspraak aan of die juist of onjuist is.

Gebruik de bronnen 12 en 13.

Paraisópolis heeft een gunstige ligging om tot economische groei te komen.

- 2p **24** Beredeneer waarom juist de ligging van Paraisópolis gunstig is voor economische groei in de wijk.

Opgave 7 – De energietransitie in Den Haag

Bij deze opgave horen de bronnen 14 tot en met 16.

Gebruik de bronnen 14 en 15.

Hieronder staan beschrijvingen van drie Haagse wijken:

Geuzen- en Statenkwartier, Moerwijk en Ypenburg.

Wijk 1: in deze wijk heeft gentrificatie plaatsgevonden.

Wijk 2: in deze wijk staan veel portiekflats.

Wijk 3: in deze wijk wonen veel jonge gezinnen met werkende ouders.

- 2p **25** Noteer de cijfers 1 tot en met 3 onder elkaar op je antwoordblad. Schrijf achter elk cijfer de naam van de wijk waarop deze uitspraak het meest van toepassing is.

Gebruik bron 15.

De gemeente Den Haag wil de wijk Moerwijk verduurzamen. Deze wijk is zeer geschikt om aan te sluiten op het warmtenet. Zonnepanelen op de woningen zullen hier niet genoeg opwekken om alle huishoudens van energie te voorzien.

- 2p **26** Geef aan waarom
- de wijk Moerwijk zeer geschikt is om aan te sluiten op het warmtenet;
 - zonnepanelen op de woningen in de wijk Moerwijk niet genoeg energie zullen opwekken om alle huishoudens van energie te voorzien.

Gebruik bron 16.

DataLab is een website met interactieve data en kaarten over woningtypen en energie. De gemeente Den Haag kan deze website gebruiken om draagvlak bij burgers te creëren bij het nemen van beslissingen over het energiebeleid.

- 1p **27** Geef aan waarom de website DataLab zowel aansluit bij het stadsconcept *smart city* als bij het stadsconcept *sustainable city*;
- 2p **28** Geef **twee** manieren waarop de website DataLab kan helpen om draagvlak bij burgers te creëren bij het nemen van beslissingen over het energiebeleid.

Opgave 8 – Water in Nederland, vroeger en nu

Bij deze opgave horen de bronnen 17 en 18.

Gebruik bron 17 en het kaartenkatern.

Hieronder staan drie uitspraken over bron 17.

Uitspraak 1: de Rijn mondde tot de middeleeuwen (1500) noordelijker in de Noordzee uit dan tegenwoordig.

Uitspraak 2: het rivierengebied werd voor de Romeinse tijd (100 n. Chr.) ingedijkt.

Uitspraak 3: vanaf de Romeinse tijd (100 n. Chr.) was het stroomstelsel van de IJssel verbonden met het stroomstelsel van de Rijn.

2p **29** Geef voor elke uitspraak aan of die juist of onjuist is.

Vanaf de middeleeuwen werden delen van Nederland geschikt gemaakt voor de landbouw. Er werden bomen gekapt en sloten gegraven. Hierdoor werd regenwater ... 1 ... (langzamer / sneller) afgevoerd naar de rivieren. De vertragingstijd nam hierdoor ... 2 ... (af / toe) en de piekafvoeren werden ... 3 ... (hoger / lager). Het regiem van rivieren werd ... 4 ... (regelmatiger / onregelmatiger).

2p **30** Neem de cijfers 1 tot en met 4 uit de tekst over op je antwoordblad en zet de juiste keuze erachter.

Gebruik bron 18.

De Sint-Elizabetsvloed werd veroorzaakt door een combinatie van een hevige noordwesterstorm en hoogwater in de rivieren.

2p **31** Leg uit dat deze combinatie nog steeds van invloed is op het overstromingsrisico in de Zuidwestelijke delta. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Ten zuidoosten van Dordrecht ligt de Biesbosch. Een deel van de Biesbosch werd in de 19e eeuw ingepolderd. In 2015 werd dat deel weer ontpolderd.

2p **32** Geef twee redenen waarom de ontpoldering van de Biesbosch past binnen het integraal waterbeleid van de Nederlandse overheid.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.